

ТЕХНОЛОГІЯ ВІДБОРУ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ З МЕТОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ПИСЕМНОГО ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Т. Д. ПАСІЧНИК

Проблема відбору навчальних матеріалів завжди була і є однією із найскладніших проблем у методиці навчання. Існує безліч підходів до вирішення цієї проблеми: функціональний, ситуативно-функціональний, комунікативний, статистико-прагматичний та ін. Це явище досліджувалось багатьма провідними методистами: І. Л. Бім, Н. Ф. Бориско, Н. Д. Гальськовою, Ю. І. Пассовим, В. Л. Скалкіним, Н. К. Скляренко, О. Б. Тарнопольським, С. П. Шатіловим та ін. Проблема відбору матеріалів для навчання писемного перекладу у вищих навчальних закладах досліджували М. П. Брандес, В. Н. Комісаров, Л. К. Латишев, Л. О. Ніколаєва, В. І. Провоторов, І. І. Сафонова, Б. М. Серрано (B. M. Serrano), К. Норд (C. Nord) та ін. Однак, здебільшого, дослідники вирішують її шляхом відбору лексичних одиниць, граматичних структур і форм.

Мета статті – описати процедуру, принципи та критерії відбору навчальних матеріалів, призначених для організації навчання майбутніх перекладачів писемного двостороннього перекладу на заняттях з першої іноземної мови.

У процесі відбору матеріалів для навчання писемного перекладу М. П. Брандес та В. І. Провоторов вважають, що необхідно враховувати такі методичні принципи: принцип комунікативної необхідності та достатності; принцип тематичного відбору; принцип доступності відібраного матеріалу для його засвоєння [2, с. 34]. Ми вважаємо ці принципи значущими, але, на нашу думку, необхідно спиратися також на принцип вживаності (частотності і поширеності) [1]. Отже, у процесі відбору навчальних матеріалів для навчання писемного перекладу як опосередкованої міжкультурної писемної комунікації [5] необхідно враховувати такі *принципи*:

- тематичності;
- необхідності та достатності;
- посильності і доступності;
- вживаності, тобто частотності і поширеності.

Принцип тематичності полягає в обмеженні відбору матеріалів рамками певних тем, які опрацьовуються на заняттях з іноземної мови.

Згідно з принципом *необхідності і достатності* відбирається такий навчальний матеріал, який має комунікативну цінність для успішної опосередкованої міжкультурної писемної комунікації, що відбувається за допомогою певних типів текстів. Цей принцип корелює з принципом узагальнюючого характеру процесу навчання перекладу, сформульованого В. Н. Комісаровим, який полягає у тому, що переклад конкретного тексту – це засіб розвинути у студентів вміння перекладати будь-який текст, допомогти їм оволодіти загальними принципами та методами перекладу [4, с. 345]. Взаємодія впливу та взаємопроникнення стилів мови, жанрів певного стилю, типів текстів певного жанру обумовлює можливість переносу перекладацьких умінь, що формуються у процесі навчання перекладу на основі певного тексту, на інший текстовий матеріал аналогічного жанру або типу.

Принцип посильності і доступності полягає в тому, що відібраний навчальний матеріал повинен відповідати рівню знань, навичок та вмінь студентів та враховувати відведені терміни навчання.

Принцип вживаності забезпечує можливість відбору мовного явища, ситуації, виду тексту тощо.

Виділені та описані принципи дають змогу детальнішого розгляду саме *процедури відбору* навчальних матеріалів для навчання писемного двостороннього перекладу. Ми дотримуємося схеми відбору, що була запропонована В. Л. Скалкіним та уточнена Н. Ф. Бориско: сфера спілкування → тема → проблемно-тематичний комплекс → ситуації спілкування (предмет спілкування, ролі, завдання спілкування) → комунікативні наміри → тексти → мовні мінімуми.

Існують різні підходи щодо визначення видів сфер спілкування. Ми спираємося на класифікацію, що запропонована у Рекомендаціях Ради Європи, у якій сфери спілкування розбиті на

чотири групи: особиста, суспільна, освітня та професійна сфери [3, с. 14–15]. Наступним кроком є відбір проблемно-тематичних комплексів, який представляє проблему або проблемне питання, що виникає у діалозі культур країн мов, що вивчаються, і рідної культури у конкретній ситуації спілкування [1, с. 51]. Спираючись на сферу спілкування, необхідно виокремити проблемно-тематичні комплекси, а потім з метою відтворення у навчальному процесі реального спілкування доцільно визначити комунікативні ситуації, основною функцією яких і є моделювання такого спілкування у навчальних умовах. Ситуація розглядається як універсальна форма функціонування процесу спілкування, яка існує як інтегративна, динамічна система соціально-статусних, рольових, діяльнісних і моральних взаємовідносин суб'єктів спілкування, що відображається у їхній свідомості та виникає на основі взаємодії ситуативних позицій тих, хто спілкуються [6, с. 43]. Оскільки мовленнєві дії майбутніх перекладачів здійснюються у навчальних умовах, то у навчальному процесі ми маємо справу з навчальними комунікативними ситуаціями. У навчальному процесі неможливо відтворити всю безліч існуючих ситуацій, тому ми виділили найбільш типові серед них, які нижче наводимо у вигляді дихотомічних пар:

1. Перекладач отримує текст оригіналу, який потрібно перекласти: терміново – не терміново.
2. Перекладач отримує текст оригіналу для перекладу, який: містить незнайомі лексичні та/або граматичні структури – не містить незнайомих лексичних та/або граматичних структур.
3. Перекладач отримує текст оригіналу, надісланий автором, для якого англійська мова є рідною – не є рідною.
4. Перекладач отримує текст оригіналу для перекладу, який: містить мовні помилки – не містить мовних помилок.
5. Перекладач повинен виконати: повний переклад тексту-оригіналу – скорочений переклад тексту оригіналу.
6. Перекладач повинен здійснити прагматичну адаптацію тексту-перекладу, орієнтуючись на одержувача – не повинен виконувати прагматичну адаптацію тексту перекладу.
7. Перекладач виконує переклад: індивідуально/у команді.

Навчальні комунікативні ситуації передбачають визначення соціальних ролей, які виконують комуніканти, предмета та завдань писемного перекладу, що ставляться перед студентом. Аналіз роботи перекладачів, які виконують писемні переклади, дозволив виділити такі ролі [5, с. 79–80]: перекладач, який працює індивідуально у вітчизняній компанії; перекладач, що працює індивідуально у зарубіжній компанії; перекладач, який працює у команді перекладачів у вітчизняній компанії; перекладач, який працює у команді перекладачів у зарубіжній компанії.

Предмет для писемного перекладу впливає з предмета самого міжкультурного спілкування за допомогою певних типів текстів. Наступним кроком щодо визначення змісту навчання писемного двостороннього перекладу є визначення комунікативних намірів перекладача, які залежать від комунікативних намірів відправника тексту-оригіналу. Досягнення комунікативного ефекту, тобто адекватної передачі комунікативних намірів відправника тексту-оригіналу, є основним завданням писемного перекладу. Комунікативним наміром перекладача є відтворення у тексті-перекладу комунікативних намірів відправника тексту-оригіналу. Комунікативні наміри учасників міжкультурної писемної комунікації реалізуються у текстах. Таким чином, постає питання розгляду проблеми відбору навчальних текстів.

Для того щоб відібрати тексти, необхідно визначити критерії їх відбору. Проведений нами аналіз літератури з методики навчання іноземних мов засвідчив розробленість проблеми визначення критеріїв відбору текстів. Під критеріями відбору текстів у нашому дослідженні ми розуміємо основні ознаки, за допомогою яких якісно і кількісно оцінюється текстовий матеріал з метою його використання чи невикористання як навчального матеріалу. На основі аналізу існуючих підходів до визначення критеріїв відбору текстів можна стверджувати, що вони стосуються мовної форми текстів, змісту та обсягу. Отже, при відборі текстів для навчання писемного двостороннього перекладу на практичних заняттях з першої іноземної мови ми рекомендуємо використовувати відомі в методиці навчання іноземних мов критерії відбору текстів та критерії, запропоновані фахівцями з перекладознавства. Визначаючи критерії відбору навчальних текстів, необхідно враховувати такі чинники: мету навчання; вимоги типової та робочої програм з першої іноземної мови; умови організації навчального процесу. Врахування аудиторної організації навчального процесу зумовлює виокремлення кількісного критерію відбору – обсягу текстів. Отже, при відборі навчальних текстів необхідно керуватися такими критеріями:

Автентичність. Текст для перекладу повинен бути оригінальним мовленнєвим твором. Адаптація можлива лише у плані скорочення обсягу;

Відповідність текстів тематиці та проблемно-тематичним комплексам. Цей критерій є реалізацією принципу тематичності. Тематика текстів повинна відповідати запланованим темам, зазначеним у робочих програмах з іноземної мови;

Урахування мовного мінімуму. Даний критерій є реалізацією принципів необхідності та достатності, посильності і доступності. Мовний мінімум включає *основний* (лексичні та граматичні одиниці, якими оволоділи студенти та якими мають оволодіти протягом певного року навчання) і *додатковий* (лексичні та граматичні одиниці, характерні для певних видів текстів). Поділ на основний і додатковий мінімуми є досить умовний;

Перекладацька цінність. Даний критерій ми вивели із твердження В. Н. Комісарова, про те, що навчальні матеріали повинні бути цікавими для перекладу, містити типові перекладацькі проблеми, бути основою для розвитку перекладацьких умінь [6, с. 349];

Обсяг. Цей критерій є реалізацією принципу необхідності та достатності. При визначенні оптимального обсягу текстів доцільно встановити їх мінімальний та граничні обсяги, які встановлюються на конкретному текстовому матеріалі за нижніми та граничними показниками вибірки. Ми пропонуємо обирати тексти за середніми показниками, а при необхідності скорочувати їхній обсяг, враховуючи умови організації навчального процесу.

Як було раніше зазначено, відібрані тексти повинні відповідати додатковому мовному мінімуму, критеріями відбору якого є: ситуативна спрямованість (співвіднесеність одиниці з комунікативною ситуацією); частотність; соціокультурна цінність; перекладацька цінність. Додатковий мовний мінімум може містити достатньо велику кількість одиниць, що пояснюється особливостями роботи перекладача, який виконує писемні переклади, а саме можливістю користуватися словниками та іншими джерелами інформації. Засвоєння додаткового лексичного мінімуму можливе за рахунок високої мотивації майбутніх перекладачів до навчання писемного перекладу, організації самостійної роботи та віднесення частини цього мінімуму до потенційного словника студентів.

Отже, у процесі відбору навчальних матеріалів необхідно враховувати такі принципи: тематичності; необхідності та достатності; посильності і доступності вживаності, тобто частотності і поширеності. Пропонуємо слідувати схемі відбору навчальних матеріалів, запропонованою В. Л. Скалкіним і уточненою Н. Ф. Бориско: сфера спілкування → тема → проблемно-тематичний комплекс → ситуації спілкування (предмет спілкування, ролі, завдання спілкування) → комунікативні наміри → тексти. Для відбору навчальних текстів доцільно використовувати такі критерії: автентичність; відповідність текстів тематиці та проблемно-тематичним комплексам; відповідність мовному мінімуму; перекладацька цінність; обсяг.

У перспективі можливим є обґрунтування доцільності застосування визначеної технології відбору текстів з метою організації навчання писемного двостороннього перекладу на практичних заняттях із другої іноземної мови.

Список використаної літератури:

1. Бориско Н. Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Бориско Наталия Федоровна. – К., 2000. – 508 с.

2. Брандес М. П. Предпереводческий анализ текста : [Учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. "Лингвистика и межкультурная коммуникация"]. / М. П. Брандес, В. И. Провоторов. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 223 с.

3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

4. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учеб. пособ. / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.

5. Пасічник Т. Д. Методика навчання майбутніх філологів писемного двостороннього перекладу комерційних листів : дис. канд. пед. наук: спец. : 13.00.02 / Пасічник Тетяна Дмитрівна. – К., 2011. – 300 с.

6. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Ефим Израильевич Пассов. – М. : Рус. яз., 1989. – 276 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Н. Ф. Бориско.